

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

Gjenstander over grenser : potensialet i studier av importerte og ikke-lokale gjenstander i vikingtid

Aannestad, Hanne Lovise

http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/2016_217

Fornvännen 2016(111):4 s. 217-228

Ingår i samla.raa.se

Gjenstander over grenser

– potensialet i studier av importerte og ikke-lokale gjenstander i vikingtid

Av Hanne Lovise Aannestad

Aannestad, H.L., 2016. Gjenstander over grenser – potensialet i studier av importerte og ikke-lokale gjenstander i vikingtid. (Objects across borders – imported objects and the potential of their study.) *Fornvännen* 111. Stockholm.

This paper discusses the potential in the study of non-local or imported objects in archaeology. I draw on examples from Viking Period contexts in Scandinavia, and aim to show that different perspectives on theory and methodology offer a broader understanding of cultural encounters in past societies through the study of the movement of material culture. However, different theoretical perspectives must complement each other for each to reach their full potential.

*Hanne Lovise Aannestad, Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo, Postboks 6762
St. Olavs plass, NO-0130 Oslo
h.l.aannestad@khm.uio.no*

Ikke-lokale eller importerte gjenstander karakteriserer vikingtiden som arkeologisk periode i Skandinavia. Over hele Skandinavia finner vi edelmetall i form av mynt og smykker, perler av agat og karneol, importerte sverdklinger, klebersteinskar, skiferbryner, kvernstein av kvartsitt og redskaper og våpen av jern fra utmarksområder. Distribusjon og funnkontekst viser at import og ikke-lokale gjenstander blir tilgjengelig for et bredere lag av befolkningen sammenlignet med foregående perioder (Skre 2008b; Aannestad 2015). I vikingtid blir det jevne husholdet for første gang avhengig av ikke-lokale råvarer og produkter.

De importerte gjenstandene avspeiler en økning både i den interregionale kontakten innad i Skandinavia og i kontakten mellom Skandinavia og utlandet. Den økte mobiliteten var en drivkraft i sosiale, religiøse, økonomiske og politiske endringsprosesser, og de ikke-lokale eller impor-

terte gjenstandene har derfor inngått direkte eller indirekte i studiene av kulturmøter, både i arkeologi og i tilsluttende fagfelt. Denne artikkelen omfatter både en forskningshistorisk introduksjon til studier av importerte og ikke-lokale gjenstander i vikingtid og en diskusjon om forskningspotensialet i de ikke-lokale og importerte gjenstandene i lys av nyere metodologiske og teoretisk utvikling. Innledningsvis vil jeg kort presentere det ikke-lokale eller importerte gjenstandsmaterialet fra vikingtid og sette importerte gjenstandene inn i en forskningshistorisk og geografisk ramme. Deretter vil jeg diskutere import og ikke-lokale gjenstander i sammenheng med to forskningsfelt hvor det har kommet viktige bidrag de senere år: studier av kommunikasjonsnettverk og studier av sosial identitet. Disse feltene kan sies å representere en form for makro- og mikroperspektiv på det arkeologiske materia-

let, med hovedvekt på henholdsvis kvantitative og kvalitative metoder. Jeg vil argumentere for at disse ulike perspektivene hver for seg belyser viktige aspekter av utviklingen i vikingtidsfunnet, men at for å foreta de dype analysene det er nødvendig å kombinere både kvalitative og kvantitative metoder.

Ikke-lokale og importerte gjenstande i vikingtid

Som en generell definisjon av ikke-lokale gjenstander kan man si at dette er gjenstander som er funnet et annet sted enn der de har blitt produsert. I denne sammenhengen brukes betegnelsen »import» om gjenstander som kommer fra områder utenfor Skandinavia, mens begrepet »ikke-lokal» brukes om gjenstander og råvarer som kommer fra andre steder i Skandinavia.

Selv om Skandinavia på mange måter kan sies å ha vært kulturelt og sosialt fragmentert i vikingtid gjennom at identitet først og fremst var knyttet til lokale grupper og institusjoner (Callmer 1991; Svanberg 2003a; 2003b; Brink 2008, Mundal in prep.), er det samtidig kulturelle trekk i språk, religion og materiell kultur som var felles for dette området, og som gjør at vi kan snakke om en form for felles kulturell identitet (Roesdahl 1994; Price 2008). Sagalitteraturen differensierer klart mellom »oss» og »de andre». Her er differensen først og fremst som et produkt av kulturell likhet og forskjell og i mindre grad geografisk avstand (Aalto 2010). Dette understrekes av det arkeologiske materialet, som viser at gjenstander fra geografisk fjerne egne har blitt ladet med mening og behandlet på særskilte måter i vikingtid (Helms 1988; 1992; Aannestad 2015). Både skriftlige og arkeologiske kilder underbygger altså at det var et vesentlig skille mellom lokale, ikke-lokale og importerte gjenstander.

Den klart største gruppen av gjenstander som ble importert til Skandinavia i vikingtid var mynt, og da i første rekke de kufiske dirhemene som kom i store kvanta fra islamske områder via silkeveien og de russiske vannveiene (Noonan 1992; Kilger 2008a). De kufiske dirhemene er funnet over hele Skandinavia, men tyngdepunktet ligger i Østersjøområdet, med Gotland som det klart mest funntette området (Jonsson 2009). Også bysantinsk, angelsaksisk og frankisk mynt er funnet i vikingtidskontekst (Skaare 1963; 1976;

Hammarberg et al. 1989; Screen 2013; Gullbekk 2014). Trolig ble mange av myntene smeltet om til smykker og betalingssølv (Kilger 2008b).

Fjernimporten omfatter også sverd og andre våpen, både fra De britiske øyer og kontinentet (Petersen 1919; Kirpichnikov & Stalsberg 1998; Martens 2004; Stalsberg 2008; Androshchuk 2014; Astrup & Martens in prep.), drikkehorn og kar av kobberlegering fra De britiske øyer (Petersen 1940; Raven 2005; Pettersen 2013), keramikk og glass (glassfunn, se Gaut 2011 for referanser; Näsman 1990; Roslund 2001; Naum 2008; Pilo 2011), silke og andre tekstiler (Geijer 1938; Ingstad 1999; Nockert 2006; Vedeler 2014; 2015) og draktutstyr i form av spenner, kjeder, anheng og perler (Callmer 1977; Wamers 1985; 2005; Resi 1987a; Gustin 2004; 2008; Resi 2005; 2011a, 2011b; Baastrup 2009; 2012; Glørstad 2010; 2012; Aannestad 2015). Den interregionale utvekslingen av ikke-lokale gjenstander omfattet også halvfabrikata og gjenstander hvis råvarer forekom på enkelte lokaliteter eller i enkelte områder, som jern, kleberkar, kvernstein og bryner (Resi 1987b; Sindbæk 2005; 2007; Baug 2011). Omfanget av gjenstander er altså omfattende, både av import fra steder utenfor Skandinavia og av gjenstander og råvarer som ikke er produsert lokalt.

Importerte gjenstanders rolle i den arkeologiske forskningen

Når arkeologien ble konsolidert som fagområde på begynnelsen av 1800-tallet var den arkeologiske praksisen først og fremst knyttet til akkumulering av oldsaker (Trigger 1993; Svestad 1995). Man søkte å få et grep om den forhistoriske utviklingen gjennom å bygge opp gjenstandssamlinger og ordne disse i kronologiske utviklingslinjer. Først på slutten av 1800-tallet formuleres noe som kan sies å være et teoretisk perspektiv på sammenhengen mellom materiell kultur, samfunn og mennesker: den kulturhistoriske arkeologien. Grupper av materiell kultur ble definert på bakgrunn av formmessige og stilistiske trekk, og disse gruppene ble knyttet til geografiske områder, de arkeologiske kulturere (Trigger 1993; Olsen 1997). Kulturell utvikling ble oppfattet som et resultat av kontakt mellom folkegrupper. Funn av ikke-lokale gjenstander hadde en sentral rolle i å

kartlegge de kulturelle utviklingslinjene. Migrasjoner og kontakt mellom ulike folkegrupper kunne følges gjennom å se på forflytning av oldsaksformer. Forflytning av kulturelt definerte gjenstander og gjenstandstyper utgjorde grunnlaget for å studere kulturell endring.

Der man innenfor den kulturhistoriske arkeologien oppfattet sammenhengen mellom oldsaksformer og kulturelle grupper som entydig, har man i dag en mye mer nyansert oppfatning av hvordan kulturell identitet uttrykkes gjennom materiell kultur og materiell praksis. Dette er særlig knyttet til hvordan makt og andre relasjonelle aspekter kan påvirke materiell kultur og praksis og hvordan materiell kultur kan være et medium for å forhandle om posisjoner knyttet til sosiale identiteter som kjønn, sosiale hierarkier og etnisitet. Det er særlig påvirkning fra fag som sosiologi og sosialantropologi som har endret synet på sammenhengen mellom materiell kultur og kulturelle grupper. Imidlertid er de typologiske og kronologiske rammeverkene fremdeles nødvendige redskaper for å systematisere den materielle forhistorien, og det er også her vi finner verktøyene for å skille mellom lokale, ikke-lokale og importerte gjenstander.

Importen til Skandinavia i vikingtid

Selv om avgrensningen av vikingtiden som arkeologisk periode er omdiskutert, er fremdeles kontakten med utlandet et viktig kriterium (Roesdahl 1994; Solberg 2000; Stylegar 2005). Hvordan de ikke-lokale gjenstandene er blitt tolket i vikingtidsarkeologien og hvilken rolle de har blitt tillagt må både ses i sammenheng med utviklingen av vikingtiden som forskningsfelt i skjæringspunktet mellom ulike fagprofesjoner og teoretiske og metodologiske strømninger. Nasjonalromantikken som dominerte de intellektuelle miljøene i Europa sammenfalt med konsolideringen av arkeologi som akademisk fagområde på 1800-tallet, og vikingtiden og særlig vikingenes ekspansjoner var sentrale i selvoppfattelsen og identitetsdannelsen til de skandinaviske landene i denne perioden (Aannestad in prep.). Selv om det var et felles ønske om å kartlegge kontakten mellom Skandinavia og andre områder kan man også se geografiske eller nasjonale skillelinjer i vikingtidsarkeologien. Særtrekkene kan knyttes

til ulikheter i kildemateriale, geografiske forhold og forskningstradisjoner.

I Norge har vikingtidsarkeologien tradisjonelt vært dominert av gravfunn, og er det derfor først og fremst som gravgaver at vi kjenner til bruk og distribusjon av import og ikke-lokale gjenstander. Det er i første rekke kontaktene med De britiske øyer som har blitt undersøkt gjennom den insulære importen. Vi kan se en linje fra Oluf Rygh (1885) via Håkon Shetelig (1933) til Egil Bakka (1963; 1965; 1971), Egon Wamers (1998) og Zannette Glørstad (2010), som alle har diskutert det britiske importmaterialet i sammenheng med politisk organisering, rikssamlingen og fremveksten av den norske kongemakten. I denne forsknings-tradisjonen har også sagaene og andre tidlige skriftlige kilder blitt vektlagt. I de senere år har også studier av vikingtidens fjernhandel, med utgangspunkt i undersøkelser på handelsplassene Kaupang og Heimdalsjordet i Vestfold, utvidet det geografiske og tematiske perspektivet i vikingtidsforskningen (Skre 2007; 2008a; 2011b; Bill & Rødsrud 2013).

I dansk arkeologi har de skriftlige kildene vært sentrale i kartleggingen av kontakten med kontinentet (Roesdahl 1994). Imidlertid har metall-søkingen de siste årene ført til en stor tilvekst i form av smykker og betalingsmidler med utenlandsk proveniens. Det er kontinental import som fremkommer i depotfunn så vel som i løsfunn og på boplasser, men omfanget av insulær import har også økt som en følge av metallsøking og dette har gitt økt kunnskap om kontakten mellom Danmark og De britiske øyer i vikingtid (Wamers 1991; 2004; 2005; 2011; Bastrup 2009; 2012; Bastrup & Petersen 2010).

De østre deler av Sverige hadde ved inngangen til vikingtid allerede en lang tradisjon med handel og kontakt med områdene som grenser opp mot Østersjøen. Kontakten understøttes av funn av østlig import og østlige påvirkning i den materielle kulturen (Callmer 1992; Larsson 1999; Gustin 2004; Hedenstierna-Jonson & Olausson 2006; Androshchuk 2008; 2016). Mange runesteiner har innskrifter som forteller om reiser i østerled (Larsson 1999), og flere har arbeidet med å kartlegge svensk og skandinavisk aktivitet gjennom bosetningsspor på lokaliteter som Staraja Ladoga og Gnezdovo i dagens Russland (Adam-

sen 1994; Jansson 1994). Gotland er et eksepsjonelt område i sammenheng med forekomst av ikke-lokale gjenstander i Skandinavia, og over 2/3 av de islamske myntene funnet i Sverige er funnet på Gotland (Jonsson 2009). Sammen med sølv, smykker og andre metaller peker dette mot at Gotland hadde en sentral rolle i handel og annen kommunikasjon.

Kartleggingen av det interregionale og internasjonale kontaktnettet har kanskje særlig vært viktig i studiet av den økonomiske utviklingen i Skandinavia i vikingtid. Fjernimporten har vært sentral i undersøkelsene av sentralplasser med arkeologiske spor etter produksjon og handel, som Hedeby (Hilberg 2009), Ribe (Feveile 2008), Birka (Gräslund 1984; Arwidsson 1989; Hedenstierna-Jonson & Olausson 2006; Audy 2011) og Kaupang (Heyerdahl-Larsen 1981; Blindheim 1999; Blindheim & Heyerdahl-Larsen 1999; Skre 2007; 2008a; 2011b). Forekomst av ikke-lokale og importerte gjenstander har blitt lagt til grunn for en distinksjon mellom ulike typer boplasser med tilknytning til internasjonal og interregional utveksling (Jørgensen 2003; Skre 2011a; Baasstrup 2012).

Den metodologiske utvikling i arkeologi har medført en aktivisering av eldre kildematerial. I løpet av de senere år har det blitt utviklet nye metoder for proveniensbestemmelser av gjenstander av metall og stein. Utviklingen av aDNA og isotopanalyser aktiviserer det osteologiske materialet.

Selv om importgjenstander har vært viktige i studiet av vikingtidens interregionale kontaktnett har gjenstandene tradisjonelt vært et supplement til de skriftlige kildene. Imidlertid har flere nyere arbeider også løftet frem måten importen har blitt tatt i bruk på; innlemmet eller appropriert i det skandinaviske samfunnet. Appropriasjonen av import har blitt tillagt vesentlig betydning for forståelsen av kulturmøter og kulturelle endringsprosesser (Gustin 2008; Naum 2008; Glørstad 2010; Baastrup 2012; Aannestad 2015). Dette perspektivet er også benyttet i studier av appropriasjonen av skandinaviske gjenstander og teknologier i skandinavisk diaspora, særlig på de britiske øyer (Kershaw 2010). Dette perspektivet på import er influert av den teoretiske utviklingen i arkeologien og påvirket av poststrukturalisme og post-kolonial teori knyttet til sammenhengen mellom materiell kultur og kulturelle møter (Thomas 1991; Bhabha 1994; Appadurai 2010; Kopytoff 2010).

Utviklingen innenfor teori og metode medfører nye perspektiv og formuleringen av nye problemstillinger i tilknytning til gjenstandsforflytninger i forhistorien. Utviklingen innenfor teori og metode innebærer også en løsrivelse fra de historisk funderte problemstillingene som har vært særlig dominerende i vikingtidforskningen. Dette er en utvikling som på sikt trolig også vil føre til en tilnærming i forskningen over de moderne nasjonsgrensene. Det arkeologiske forskningsfeltet på ikke-lokale gjenstander i vikingtid er derfor stadig i forandring. I det følgende vil jeg vise til nyere arbeider hvor import og ikke-lokale gjenstander har spilt en sentral rolle og diskutere styrker og svakheter ved ulike perspektiver på dette materialet.

Utviklingen innenfor teori og metode medfører nye perspektiv og formuleringen av nye problemstillinger i tilknytning til gjenstandsforflytninger i forhistorien. Utviklingen innenfor teori og metode innebærer også en løsrivelse fra de historisk funderte problemstillingene som har vært særlig dominerende i vikingtidforskningen. Dette er en utvikling som på sikt trolig også vil føre til en tilnærming i forskningen over de moderne nasjonsgrensene. Det arkeologiske forskningsfeltet på ikke-lokale gjenstander i vikingtid er derfor stadig i forandring. I det følgende vil jeg vise til nyere arbeider hvor import og ikke-lokale gjenstander har spilt en sentral rolle og diskutere styrker og svakheter ved ulike perspektiver på dette materialet.

Nettverksanalyser i vikingtidsarkeologi

I dagligtale referer ordet nettverk til kontakt mellom individer: digitale nettverk, sosiale nettverk og nettverksbygging. I denne sammenhengen refererer imidlertid begrepene nettverksanalyse og nettverksmodell til spesifikke analyseverktøy, metoder hvor nettverket består av forhåndsdefinerte noder og forbindelser som er knyttet til disse nodene. Nettverksmodeller er både et verktøy for å identifisere konkrete prosesser og et grunnlag for å diskutere validiteten av disse (Knappe 2013b; Evans & Felder 2014).

Nettverksanalyser har fått økende popularitet i arkeologien de senere år. Utviklingene i programvare, GIS og digitalisering av arkeologisk materiale har gitt muligheter for å behandle store materialgrupper. Utviklingen av programvare har gjort nettverksmodeller mer brukervennlig og tilgjengelig for flere. Utviklingen kan også ses i sammenheng med endringer i den teoretiske diskursen i arkeologi, hvor den empiribaserte forskning igjen har blitt styrket, etter å ha vært noe nedtonet under den dominerende postprosessualismen på 80- og 90-tallet.

Arkeologiske nettverksanalyser baserer seg på et kvantitativt empirisk materiale som forekomst av råvarer, gjenstander eller andre arkeologiske ting innenfor et definert geografisk om-

råde (Knappett 2013a). Hver enkelt gjenstand som ikke er produsert lokalt viser til materiell forflytning, et kontaktpunkt på et gitt tidspunkt i forhistorien. Fortetninger av relasjoner mellom noder i ett nettverk representerer et gjentagende mønster av hendelser som sier noe om den fortidige sosiale praksisen, hva folk lagde og hvor folk dro. Digitale analytiske verktøy som nettverksanalyser gir mulighet for å analysere store datasett, noe som gir et nytt perspektiv på fortidens sosiale og kulturelle praksis.

Flere forskere har benyttet nettverksbegrepet i studier av ikke-lokale gjenstander i vikingtid i løpet av de siste årene: Søren Sindbæk (2005) og Maria Bastrup (2012) for å se på interregional interaksjon i vikingtid ut fra forekomst av import og ikke-lokale gjenstander. Bastrup har sett på fordelingen av ulike typer import i utvekslingsnettverk knyttet til ulike sosiale grupper. Hun benytter nettverksbegrepet som et overordnet konsept for å forklare den sosiale og geografiske fordeling av gjenstandsmaterialet, men benytter ikke nettverksmodeller i sin analyse.

Lokaliteter med ikke-lokale gjenstander som Hedeby, Ribe og Kaupang har vært sentrale i studier av fremveksten av fjernhandel og kommunikasjon i vikingtid, men lokalitetene har gjennomgående blitt behandlet enkeltvis. Mangelen på regionsoverskridende studier av dette materialet er i første rekke en konsekvens av de store mengdene med gjenstandsdata som har gjort det utfordrende å bearbeide materialet analytisk med konvensjonelle metoder. Men det kan også ses i sammenheng med det regionale og nasjonale perspektivet som har dominert i den skandinaviske vikingtidforskningen. Søren Sindbæk (2005; 2007) har benyttet nettverksanalyser i studier av ikke-lokale gjenstander, råvarer og teknologi i vikingtidens Skandinavia. I motsetning til Bastrup har han benyttet digitale verktøy for å bygge opp modeller over gjenstandsflyt i vikingtidens Skandinavia.

Nettverksanalyse muliggjør en sammenstilling av gjenstandsmateriale fra mange ulike lokaliteter og ulike materialgrupper med ulikt distribusjonsmønster. Både som konseptuelt rammeverk og som analytisk verktøy har introduksjon av nettverksanalyser i vikingtidforskningen bidratt til en grunnleggende endring i måten vi for-

står interaksjon i fortiden gjennom et arkeologisk materiale. Der spredningskartene er statiske tidsbilder representerer nodene og forbindelsen mellom disse bevegelse. Nettverksanalyser tilfører derfor et dynamisk element i kartleggingen av gjenstandsforflytning. I motsetning til konvensjonelle metoder gir nettverksmodellene mulighet for å analysere dynamikken i interaksjonen mellom nodene. Men for å kunne forstå denne interaksjonen må nettverksanalysen tilføres kvalitative aspekter.

Det er rettet kritikk mot bruken av nettverksanalyser i arkeologi fra flere hold. Kritikken er delvis knyttet til et større felt i forhold til bruk av denne typen komplisert analysemetodikk innenfor flere fagområder, men den er også knyttet til mer spesifikke arkeologiske problemstillinger som representativitet og tolkning (Sindbæk 2013; Brughmans 2014). En nettverksmodell er et verktøy som fungerer ut fra forhåndsdefinerte regler eller algoritmer. Disse algoritmene er designet for spesifikke formål og er begrenset til disse. Nettverksanalyser gir ikke beskrivelser av virkeligheten, de er snarere beskrivelser av en tolkning eller en rekonstruksjon av spesifikke fortidige omstendigheter. Analysens kvalitet er avhengig av kvaliteten på grunnlagsdataene og en systematisering av datagrunnlagets valg, prioriteringer og fortolkninger som vil påvirke analyseresultatet.

Selv om representativitetsproblematikken klargjøres på forhånd har en nettverksmodell, på samme måte som spredningskartet, en sterk visuell gjennomslagskraft. Svakheter og forbehold ved det empiriske materialet kan derfor forsvinne. Det krever inngående kjennskap til det empiriske materialets art, og spesialkunnskap om oppbyggingen av modellverktøyet og de bakenforliggende algoritmene muligheter og begrensinger, for å få meningsfulle resultater. En nettverksmodell sier ikke noe om interaksjonens form og kvalitet eller den sosiale og kulturelle konteksten som nettverket og utvekslingen er situert i.

Sindbæk (2007) presenterer en metode for å kontekstualisere resultatene fra en nettverksanalyse. Han gjør en parallell analyse av lokaliteter nevnt i *Vita Anskarii*, en beretning om den karolingiske biskopen Anskars misjonsreise i nord, nedtegnet i 865. Vita skildrer reisevirksomheten i Nord-Europa på 800-tallet, hvor folk reiste, hvem

som reiste og hvordan utvekslingen og samhandling foregikk. Sammenstillingen av analysen og beskrivelsene i Vita bidrar til en historisk og kulturell kontekstualisering av nettverksmodellen. Sindbæk overfører også nettverksanalysen til kartformat (2007, fig. 6), noe som representerer en romlig eller geografisk kontekstualisering i sammenheng med landskap og ferdselsveier. Den historiske og geografiske kontekstualiseringen tilfører kvalitative aspekter til nettverksmodellen. Ved å adressere den sosiale konteksten som gjenstandene er funnet i, og gjenstandenes funksjon i den spesifikke arkeologiske og sosiale konteksten, åpner man også opp for å tolke gjenstandenes spesifikke betydning som et element i å studere interaksjonen sin art. En nettverksanalyse er derfor bare første steg i analytisk prosess.

Identitet og importerte gjenstander – kulturelle møter i vikingtid

Identitetsbegrepet er særlig relevant i sammenheng med undersøkelser av ikke-lokale gjenstander. Forflytning av materiell kultur og kulturelle møter har en direkte sammenheng med sosial dynamikk og identitetskonstruksjon. Appropriering av fremmede gjenstander kan derfor utgjøre grunnlag for å undersøke kulturell samhandling, gruppetilhørighet, folkeforflytning og integrering. Et identitetsperspektiv på forekomst av ikke-lokale gjenstander åpner også for å se den kulturelle konstruksjonen av gjenstanders betydning i skiftende kontekster.

Identitet er et abstrakt ting som sier noe om det enkelte individs oppfattelse av seg selv i relasjon til andre. I human- og samfunnsvitenskap brukes identitetsbegrepet først og fremst om sosiale identiteter (Craib 1998). Sosial identitet skapes og endres gjennom sosial interaksjon og er forankret i partikulære historiske og sosiale omstendigheter.

Introduksjonen av denne forståelsen av identitetsbegrepet i arkeologi kan knyttes til den postprosessuelle utviklingene i arkeologien på 1980- og 90-tallet. Man kan si at identitetsbegrepet introduseres som en følge av at konseptet identitet problematiseres. Der hvor den kulturhistoriske arkeologien, og til dels den prosessuelle, satte likhetstegn mellom kulturell identitet og materielle kultur, ble man på 80- og 90-tallet i

stigende grad interessert i det foranderlige identitetskonseptet og hvordan sosiale identiteter formes, forhandles, endres og uttrykkes gjennom materiell kultur (Shennan 1989; Jones 1997; Wells 2001; Hakenbeck & Matthews 2004; Díaz-Andreu & Lucy 2005; Fowler 2005; Meskell 2007; Hillerdal 2009; Roslund 2009a). Kjernen i identitetsarkeologi er det sosiale liv. Et fokus på identitet bringer innsikt i den sosiale dynamikken i fortidige samfunn. Målet med identitetsarkeologi er å identifisere de faktorene som binder sammen og skiller fra hverandre grupper av mennesker, lokalt og globalt (Gosden 1994).

Som en følge av at identitetsbegrepet ble introdusert fikk også etnisitetskonseptet fornyet interesse. De nyere arbeidene om etnisitet og arkeologi vektlegger den kulturelle konstruksjonen av etnisk identitet gjennom å studere forholdet mellom ulike kulturelle grupper og hvordan dette uttrykkes i den materielle kulturen. Sian Jones' forskning (1997) har hatt stor innflytelse på dette feltet. Hun er blant annet inspirert av poststrukturalistiske antropologer som Fredrik Barth (1982 [1969]).

Flere forskere har i de siste årene diskutert identitet i forbindelse med studier av ikke-lokale gjenstander i vikingtidsarkeologien (Gustin 2004; Naum 2008; Roslund 2009b; Glørstad 2010; Baasstrup 2012; Pettersen 2013; Aannestad 2015). Jeg vil i det følgende trekke frem arbeidene til Magdalena Naum og Ingrid Gustin som på ulike måter viser hvordan bruk av ikke-lokale gjenstander, i sammenheng med identitet, kan belyse kulturmøter og sosial og kulturell dynamikk i vikingtid.

Magdalena Naum (2008) har undersøkt konstruksjon og artikulasjon av migrerende identiteter i det slaviske diaspora på Bornholm på 900- og 1000-tallet. Hun har problematisert forholdet mellom materiell kultur og identitet for å komme nærmere migrasjonenes dynamikk. Et sentralt punkt i Naums arbeid er synet på materiell kultur som en aktiv, konstruerende dimensjon av sosial praksis. Hun er her blant annet inspirert av Bourdieus (1977) praksisteori der materiell kultur både strukturerer handling og blir strukturert av handling.

Den baltiske keramikken er sentral i Naums undersøkelser. Denne keramikktipe introduseres i Skandinavia på 900-tallet, men har opprinnelse i de slaviske områdene. Introduksjonen opp-

fattes som en følge av migrerende mennesker og teknologisk praksis (Roslund 2001; Naum 2008). Teknisk sett er ikke den baltiske keramikken importert, men ettersom den har en distinkt teknologi knyttet til migrerende grupper må den oppfattes som en ikke-lokal gjenstandstype i sørøst-Skandinavia i denne perioden. Naum ser produksjonen av keramikk i lys av fenomenologien og Merleu-Pontys (1962) syn på forbindelsen mellom materiell kultur, praksis, minne og identitet. Den taktile eller kroppsliggjorte kunnskapen er kulturelt bundet, en uartikulert form for kunnskap. Når individer eller grupper migrerer aktiviseres denne kunnskapen. Produksjonen av keramikk transformeres fra å være en uartikulert kulturell praksis, habitus, til å bli bevisstgjort praksis som markerer identiteten til migrantene i møte med lokalbefolkningen. Det var altså ikke bare keramikk-gjenstandene som fungerte som eksilslaviske identitetsmarkører på Bornholm, men også teknologien og praksisen rundt produksjonen av keramikk.

Parallelt med studiet av keramikk undersøker Naum knivskjedebeslag og tempelringer. Begge er karakteristiske for det vest-slaviske området i denne perioden. Gravfunn peker mot at den slaviske tradisjonen med utsmykning av hodeplagg ble videreført blant migrantene, men at tempelringene ble erstattet av andre typer utsmykning som var lokalt tilvirket. Enkelte av tempelringene ser ut til å ha blitt transformert gjennom morfologiske endringer for å tilpasses den lokale drakt- og smykketradisjonen. Dette betegner Naum som en form for hybrid kulturuttrykk som oppstår i møtet mellom ulike kulturer. Tempelringene ble viktige gjennom at de signaliserte den slaviske identiteten og en kulturell annerledeshet i det bornholmske miljøet.

Naums arbeid gir innsikt i forholdet mellom identitet og materiell kultur i møtet mellom immigrantene og lokalbefolkningen på Bornholm. Gjennom å studere transformasjonen og appropriasjonen av distinkte former for materiell praksis i diasporaen viser Naum at forflytning av mennesker, forflytning av sosial praksis og materiell kultur, er et komplekst samspill av makt, motmakt og avmakt. Møtet med andre grupper, andre identiteter, medfører en bevisstgjøring av sedvaner knyttet til produksjon og bruk av materiell kul-

tur som gjør at den materielle kulturen blir satt i spill. Tidligere migrasjonsstudier har i liten grad evnet å gi innblikk i kompleksiteten i dette spillet, og Naums arbeid viser betydningen av sammenhengen mellom gjenstandene og den sosiale praksisen som gjenstandene inngår i.

Import, identitet og sosiale distinksjoner

Som identitetsmarkører kan også materiell kultur brukes for å uttrykke spesifikke statuser eller roller. Disse statusene eller rollene kan forekomme innenfor mer overordnede former for identitet, men de kan også gå på tvers disse overordnede identitetene.

Gustin (2004; 2008) undersøker østlige ring-spener som markører for en sosial identitet knyttet til fjernhandelen i Østersjøområdet i vikingtid. Hun vektlegger det kommunikative potensialet i drakt og draktutstyr. Sammenhengen mellom draktutstyr, selvrepresentasjon og identitet er inspirert av sosiologi og sosialpsykologi, blant annet hos Erving Goffman (1992) og Richard Jenkins (1996).

Østersjøhandelen i vikingtid var et kulturelt møtepunkt, hvor aktører fra ulike folkegrupper, med ulike språk og religioner møttes og utvekslet varer og betalingsmidler. Handelstransaksjoner på tvers av kulturelle og etniske grenser var basert på tillit som var avhengig av at de involverte hadde en felles forståelse av de normer som styrte handelstransaksjonene (Gustin 2004; 2008, se også Kilger 2008b). I slike situasjoner kunne materielle symboler ha rollen som identitetsmarkør, som markerte at man tilhørte en gruppe som hadde kunnskap om disse normene. Slike markører kunne inngi motparten med tillit. Ringspenenes formspråk underbygger den spesifikke tolkningen av meningsinnholdet. Endeknoppene på mange av ringspenene har en mangelkantet eller kubooktaedriske form. Dette formelementet gjenfinnes på mange ulike gjenstandstyper fra perioden, deriblant de kubooktaedriske vektloddene som kan assosieres med handel. Gustin underbygger tolkningen gjennom å vise til et stort empirisk materiale. Hun viser hvordan en dekonstruksjon av det kulturelle eller etniske identitetskonseptet, og introduksjonen av overregionale identiteter knyttet til andre typer fellesskap og andre typer sosial praksis, gir et mer nyansert per-

spektiv på den sosiale dynamikken i vikingtids-samfunnet.

Gustins og Naums forskning illustrerer kompleksiteten og dynamikken i forholdet mellom ulike identiteter, henholdsvis i kontakten mellom ulike etniske grupper og identiteter knyttet til ulike former for sosial praksis. I forskningen på identiteter i samfunnsvitenskapen er det i økende grad fokus på å se mangfoldet av identitetskonstruksjoner, på tvers av regionale, kulturelle eller etniske identiteter. Interseksjonalitet er inspirert av feministiske og postkoloniale studier i sosiologi og tilsluttende fagområder (McCall 2005; Shields 2008; Weldon 2008). Den grunnleggende tanken er at et individ har mange ulike identiteter eller gruppetilhørigheter knyttet til kjønn, etnisitet, kulturelle grupper og roller og statuser som aktiviseres i ulike sosiale situasjoner. I interseksjonalitetsforskningen undersøkes samspillet mellom de ulike identitetene og hvordan de virker på hverandre. Dette vil være et perspektiv som trolig vil få økt betydning også innenfor arkeologi i årene som kommer (Díaz-Andreu & Lucy 2005).

Når et enkelt formelement opptrer i ulike sammenhenger på tvers av geografiske og kulturelt erkjente grenser må man være oppmerksom på den kontekstuelle lesningen av disse materielle symbolene. Materieell kulturs meningsinnhold er ikke konstant, men formes og omformes i møte med mennesker. Å tillegge enkelte formelementer et iboende og distinkt meningsinnhold er derfor problematisk (Ekengren 2009; Aannestad 2015).

Gustin og Naum tolker ikke-lokale gjenstanders og ikke-lokal praksis betydning ut fra kontekstualisering. Kontekstualisering som metode og en kontekstuell lesning av materielle symboler tar utgangspunkt i Ian Hodders forskning (1982; 1986), og er en sentral del av den postprosessuelle arkeologien som vokste frem på 1980-tallet. En kontekstuell lesning av materielle symboler har en subjektiv dimensjon.

Diskusjon

Studier av nettverk, kommunikasjon og identitet adresserer de importerte og ikke-lokale gjenstandene direkte. Disse to feltene representerer metodologiske og teoretiske ytterpunkter i arkeologifaget – arkeologi på makronivå og mikronivå,

kvantitativ og kvalitativ metode. Men kommunikasjon handler om identitet og identitet handler om kommunikasjon. Disse i utgangspunktet svært ulike perspektivene på bruken av ikke-lokale gjenstander representerer to aspekter av kulturell og sosial samhandling.

Nettverksmodeller og nettverk som analytisk rammeverk for kommunikasjon åpner for å analysere ulike nivåer av sosial interaksjon gjennom distribusjon av ikke-lokale gjenstander. I disse nettverkene av ligger også kimen til dannelse av sosiale identiteter på tvers av regioner. Kombinasjonen av ulike metodologiske og teoretiske perspektiver er en nødvendig øvelse for komme nærmere en helhetlig forståelse av fortiden. Analyser av interregional kontakt basert på forekomst av massematerialer, spredning og nettverksanalyser trenger en form for kontekstualisering: ikke bare på et overordnet nivå, men også gjennom å undersøke de sosiale praksisene som gjenstandene har inngått i. Mikrostudier av gjenstander mening og forholdet mellom identitet og materieell kultur gjennom kontekstuelle metoder står sterkere ved å støtte seg til et større empirisk materiale, geografiske analyser og analyser av interaksjonens sosiale praksis.

Eksempelene som er trukket frem i denne artikkelen viser at diskusjonen og tolkningen av bruk av ikke-lokale og importerte gjenstander i vikingtidsarkeologien kan knyttes til den teoretiske og metodologiske utviklingen i faget som helhet. Innenfor dette feltet ligger det fundament for å bygge bro over de konvensjonelle skillelinjene mellom subjektive og objektive, funksjonelle og kognitive metoder og teorier. Utviklingen innenfor provensiensbestemmelse av råvarer og gjenstander, basert på naturvitenskapelige metoder, er under rask utvikling. Dette vil gi et utgangspunkt for å diskutere kommunikasjon, gjenstandstransport og handelsnettverk. Og det vil være et fundament for å diskutere forflytning av mennesker helt ned på individplanet, gjennom isotop- og aDNA analyser. Samlet sett vil dette gi oss nye perspektiver i diskusjonen om kommunikasjonsnettverk og identitetsforming i vikingtid i årene som kommer.

Artikkelen bygger på prøveforelesning holdt i forbindelse med disputas for graden ph.d. ved Universitetet i Oslo 2015-08-27.

Referanser

- Aalto, S., 2010. *Categorizing Otherness in the Kings' Sagas*. University of Eastern Finland. Tampere.
- Annestad, H.L., 2015. *Transformasjoner. Omforming og bruk av importert draktutstyr i vikingtid*. Universitetet i Oslo.
- 2016. Våre helter vikingene – et portrett av en historisk periode. *Primitive tider*. Oslo.
- Adamsen, C., 1994. Vikingerne i øst. Lund, N. (red.). *Norden og Europa i vikingetid og tidlig middelalder*. København.
- Androshchuk, F., 2008. The Viking in the East. Brink, S. & Price, N. (eds) *The Viking World*. New York: Routledge.
- 2014. *Swords and Social Aspects of Weaponry in Viking Age Societies*. Historiska museet. Stockholm.
- 2016. What does material evidence tell us about contacts between Byzantium and the Viking World c. 800–1000? Androshchuk, F. et al. (eds). *Byzantium and the Viking World*. Uppsala.
- Appadurai, A., 2010. Introduction: Commodities and the Politics of Value. Appadurai, A. (ed.). *The Social Life of Things. Commodities in Cultural Perspective*. Cambridge.
- Arwidsson, G., 1989. Die Münzen der Gräber von Birka. Arwidsson, G. (red.). *Birka II: 3. Systematische Analysen der Gräberfunde*. Stockholm.
- Astrup, E.E. & Martens, I., In prep. *Viking Age Swords. Production, techniques and craftsmanship*.
- Audy, F., 2011. Møntsmykker i vikingetiden i lyset af gravfundene fra Birka. *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 2011. København.
- Baastrup, M., 2009. Carolingian-Ottonian disc brooches – early Christian symbols in Viking age Denmark. Freedren, U.V. et al. (red.). *Glaube, Kult und Herrschaft*. Bonn.
- 2012. *Kommunikation, kulturmode og kulturel identitet. Tingenes rejse i Skandinaviens vikingetid*. Københavns Universitet.
- Baastrup, M. & Petersen, P.V., 2010. Røvet gods eller gode gaver? Detektorfunn fra fjerne egne. *Nationalmuseets Arbeidsmark* 2010. København.
- Bakka, E., 1963. *Some English Decorated Metal Objects found in Norwegian Viking Graves. Contributing to the art history of the eighth century A.D.* Årbok for Universitetet i Bergen. Humanistisk serie. Bergen.
- 1965. Some decorated Anglo-Saxon and Irish metalwork found in Viking graves. Small, A. (red.). *The Fourth Viking Congress, York, August 1961*. London.
- 1971. Scandinavian Trade Relations with the Continent and the British Isles in pre-Viking times. *Early Medieval Studies* 3. Stockholm.
- Barth, F., 1982 [1969]. Introduction. Barth, F. (ed.). *Ethnic Groups and Boundaries*. Oslo.
- Baug, I., 2011. Soapstone Finds. In Skre 2011b.
- Bhabha, H.K., 1994. *The Location of Culture*. London.
- Bill, J. & Rødsrud, C.L., 2013. En ny markeds- og produksjonsplass ved Gokstad i Vestfold. *Nicolay. Arkeologisk tidsskrift* 120. Oslo.
- Blindheim, C., 1999. Smykker, beslag o.a. av fremmed opprinnelse. Blindheim, C. et al. (red.). *Kaupangfunnene II*. Norske Oldfunn XVI. Oslo.
- Blindheim, C. & Heyerdahl-Larsen, B., 1999. Smykkesmaterialet. Hjemlig/fremmed? Blindheim, C. et al. (red.). *Kaupangfunnene II*. Norske Oldfunn XVI. Oslo.
- Bourdieu, P., 1977. *Outline of a theory of practice*. Cambridge.
- Brink, S., 2008. People and Land in Early Scandinavia. Geary, P.J. et al. (ed.) *Franks, Northmen, and Slavs. Identities and State Formation in Early Medieval Europe*. Turnhout.
- Brughmans, T., 2014. The roots and shoots of archaeological analysis: a citation analysis and review of the archaeological use of formal network methods. Evans, S. & Felder, K. (ed.). *Social Network Perspectives in Archaeology*. Cambridge.
- Callmer, J., 1977. *Trade Beads and Bead Trade in Scandinavia ca. 800–1000 A.D.* Bonn.
- 1991. Territory and dominion in Late Iron Age southern Scandinavia. Jennbert, K. et al. (red.). *Regions and Reflections. In Honour of Märta Strömberg*. Lund.
- 1992. Interaction between ethnical groups in the Baltic region in the late Iron Age. Hårdh, B. & Wyszomirska-Wenbart, B. (red.). *Contacts Across the Baltic Sea*. Institute of Archaeology, Report 43. Lund.
- Craib, I., 1998. *Experiencing Identity*. London.
- Díaz-Andreu, M. & Lucy, S., 2005. Introduction. In Díaz-Andreu, M et al. 2005.
- Díaz-Andreu, M. et al., 2005. *The Archaeology of Identity. Approaches to Gender, Age, Status, Ethnicity and Religion*. London.
- Ekengren, F., 2009. *Ritualization – hybridization – fragmentation. The mutability of roman vessels in Germania Magna AD 1–400*. Bonn.
- Evans, S. & Felder, K. (red.). 2014. *Social network perspectives in archaeology*, Cambridge.
- Feveile, C., 2008. Ribe. Brink, S. & Price, N. (ed.). *The Viking World*. London.
- Fowler, C., 2005. Identity Politics. Personhood, Kinship, Gender and Power in Neolithic and Early Bronze Age Britain. Casella, E. C. & Fowler, C. (ed.). *The Archaeology of Plural and Changing Identities. Beyond Identification*. New York.
- Gaut, B., 2011. Vessel Glass and Evidence of Glassworking. In Skre 2011b.
- Geijer, A., 1938. *Birka III. Die Textilfunde aus den Gräbern*. KVHAA. Stockholm.
- Glørstad, Z.T., 2010. *Ringspennen og kappen. Kulturelle moter, politiske symboler og sentraliseringsprosesser i Norge ca. 800–950*. Oslo.
- 2012. Sign of the Times? The Transfer and Transformation of Pennannular Brooches in Viking-Age Norway. *Norwegian Archaeological Review* 45. Oslo.

- Goffman, E., 1992. *Vårt rollespill til daglig. En studie i hverdagslivets dramatik*. Oslo.
- Gosden, C., 1994. *Social being and time*. Oxford.
- Gräslund, A-S., 1984. Kreuzanhänger, Kruzifix und Reliquiar-Anhänger. Arwidsson, G. (red.). *Birka II:1. Systematische Analysen der Gräberfunde*. KVHAA. Stockholm.
- Gullbekk, S.H., 2014. Vestfold: a monetary perspective on the Viking Age. Naismith, R. et al. (ed.). *Early Medieval monetary history: studies in memory of Marc Blackburn*. Farnham.
- Gustin, I. 2004. *Mellan gåva och marknad. Handel, tillit och materiell kultur under vikingatid*. Lund.
- 2008. Glömda grupper? Om gemenskaper och gruppetillhörighet under vikingatid. Petterson, B. & Skoglund, P. (red.). *Arkeologi och identitet. Nordic TAG VIII*. Lund.
- Hakenbeck, S.E. & Matthews, S.G., 2004. *Reconsidering ethnicity: material culture and identity in the past*. Cambridge.
- Hammarberg, I., Malmer, B. & Zachrisson, T., 1989. *Byzantine Coins found in Sweden*. Kungl. Myntkabinettet. Stockholm.
- Hedenstierna-Jonson, C. & Olausson, L.H., 2006. *The Oriental mounts from Birka's Garrison*. KVHAA. Stockholm.
- Helms, M.W., 1988. *Ulysses' sail. An Ethnographic Odyssey of Power, Knowledge, and Geographical Distance*. Princeton, N.J..
- 1992. Long Distance Contacts, Elite Aspirations, and the Age of Discovery in Cosmological Context. Schortman, E.M. & Urban, P.A. (ed.). *Resources, Power and Interregional Interaction*. New York.
- Heyerdahl-Larsen, B., 1981. Fremmede saker, kulturkontakter. Blindheim, C. et al. (red.). *Kaupangfunnene I*. Norske Oldfunn XI. Oslo.
- Hilberg, V., 2009. Hedeby in Wulfstan's days: a Danish emporium of the Viking Age between East and West. Englert, A. & Trakadas, A. (ed.). *Wulfstan's Voyage. The Baltic Sea region in the early Viking Age as seen from shipboard*. Roskilde.
- Hillerdal, C., 2009. *People in Between. Ethnicity and Material Identity – a New Approach to Deconstructed Concepts*. Uppsala.
- Hodder, I., 1982. *Symbols in Action. Ethnoarchaeological Studies of Material Culture*. Cambridge.
- 1986. *Reading the Past. Current Approaches to Interpretation in Archaeology*. Cambridge.
- Ingstad, A.S., 1999. Tekstilene. Blindheim, C. et al. (red.). *Kaupangfunnene II*. Oslo.
- Jansson, I., 1994. Skandinavien, Baltikum och Rus under vikingatiden. Loit, A. (red.). *Det 22. Nordiske historikermøte Oslo 13. – 18. August 1994. Norden og Baltikum*. Oslo.
- Jenkins, R., 1996. *Social Identity*. London & New York.
- Jones, S., 1997. *The Archaeology of Ethnicity. Constructing Identities in the Past and Present*. London.
- Jonsson, K., 2009. Eastern contacts based on the coin finds. *Situne Dei* 2009. Sigtuna.
- Jørgensen, L., 2003. Manor and market at Lake Tissø in the sixth to eleventh centuries: the Danish “productive sites”. Pestell, T. & Ulmschneider, K. (ed.). *Markets in Early Medieval Europe*. Macclesfield.
- Kershaw, J., 2010. *Culture and gender in the Danelaw: Scandinavian and Anglo-Scandinavian brooches, 850–1050*. Oxford.
- Kilger, C., 2008a. Kaupang from Afar: Aspects of the Interpretation of Dirham Finds in Northern and Eastern Europe between the Late 8th and Early 10th Centuries. In Skre 2008a.
- 2008b. Wholeness and Holiness: Counting, Weighing and Valuing Silver in the Early Viking Period. In Skre 2008a.
- Kirpichnikov, A.N. & Stalsberg, A., 1998. New Investigations of Viking Age Swords. Materials in Norwegian museums. Wesse, A. (red.). *Studien zur Archäologie des Osteerraumes Von der Eisenzeit zum Mittelalter. Festschrift für Michael Müller-Wille*. Neumünster.
- Knappett, C., 2013a. Introduction: Why Networks? In Knappett 2013b.
- (ed.), 2013b. *Network Analysis in Archaeology. New Approaches to Regional Interaction*. Oxford.
- Kopytoff, I., 2010. The Cultural Biography of Things. Commoditization as Process. Appadurai, A. (ed.). *The Social Life of Things. Commodities in Cultural Perspective*. Cambridge.
- Larsson, M.G., 1999. *Vikingar i österled*. Stockholm.
- Martens, I., 2004. Indigenous and imported Viking Age weapons in Norway – a problem with European Implications. *Journal of Nordic Archaeological Science* 14. Stockholm.
- McCall, L., 2005. The Complexity of Intersectionality. *Signs. Journal of Women in Culture and Society* 30. Chicago.
- Merleau-Ponty, M., 1962. *Phenomenology of perception*. London.
- Meskel, L., 2007. Archaeologies of Identity. Insoll, T. (ed.). *The Archaeology of Identity. A Reader*. London & New York.
- Mundal, E. in prep. Creation of Identity in the Viking World.
- Naum, M., 2008. *Homelands lost and gained. Slavic migration and settlement on Bornholm in the early Middle Ages*. Lund.
- Nockert, M., 2006. Siden. Christensen, A.E. & Nockert, M. (red.). *Osebergfundet IV. Tekstilene*. Oslo.
- Noonan, T.S., 1992. Fluctuations in Islamic Trade with Eastern Europe during the Viking Age. *Harvard Ukrainian Studies* 16. Cambridge, MA.
- Näsman, U., 1990. Om fjärrhandel i Sydskandinavien

- ynge jernalder. Handel med glas under germansk jernalder och vikingatid. *Hikuin* 16. Højbjerg.
- Olsen, B., 1997. *Fra ting til tekst. Teoretiske perspektiv i arkeologisk forskning*. Oslo.
- Petersen, J., 1919. *De norske vikingesverd. En typologisk-kronologisk studie over vikingetidens våpen*. Oslo.
- 1940. *British Antiquities of the Viking Period, found in Norway*. Oslo.
- Pettersen, A.M.H., 2013. *Mellom De britiske øyer og Midt-Norge. En arkeologiske analyse av insuler kontakt og gjenstandsfunn fra vikingtidsgraver i Trøndelag*. Trondheim.
- Pilø, L., 2011. The Pottery. In Skre 2011b.
- Price, N.S., 2008. Dying and the dead. Brink, S. & Price, N. (eds). *The Viking World*. London & New York.
- Raven, S., 2005. The Scandinavian hanging-bowls. Bruce-Mitford, R. & Raven, S. (eds). *A Corpus of Late Celtic Hanging-Bowls*. Oxford.
- Resi, H.G. 1987a. Perlenc. *Viking* 50. Oslo.
- 1987b. Reflections on Viking Age local trade in stone products. Knirk, J. (ed). *Proceedings of the Tenth Viking Congress*. Oslo.
- 2005. Archaeological finds of jet from Norway. Signs of continuous contact westwards in the Viking and Medieval Periods? *Collegium Mediaevale* 2005. Oslo.
- 2011a. Amber and Jet. In Skre 2011b.
- 2011b. Gemstones: Cornelian, Rock Crystal, Amethyst, Flourspat and Garnet. In Skre 2011b.
- Roesdahl, E., 1994. *Vikingernes verden*. København.
- Roslund, M. 2001. *Gäster i huset. Kulturell överföring mellan slaver och skandinaver 900 till 1300*. Lund.
- 2009a. Transcending borders – social identity as a factor in the Middle Ages and in Medieval archaeology. Engberg, N. et al. (eds). *Archaeology of Medieval Towns in the Baltic and North Sea Area*. København.
- 2009b. Varuutbyte och social identitet. Alsengemmer som emblematisk stil. Mogren, M. (red.). *Triangulering. Historisk arkeologi vidgar fälten*. Stockholm.
- Rygh, O., 1885. *Norske Oldsaker*. Oslo.
- Screen, E., 2013. *Norwegian Collections. Part 1. Anglo-Saxon coins to 1016*. Oxford.
- Shennan, S.J. (ed), 1989. *Archaeological approaches to cultural identity*. London.
- Shetelig, H., 1933. *Vikingeminner i Vest-Europa*. Oslo.
- Shields, S.A., 2008. Gender: an intersectionality perspective. *Sex Roles* 59. New York.
- Sindbæk, S., 2013. Broken Links and Black Boxes: Material Affiliations ans Contextual Network Synthesis in the Viking World. Knappett, C. (ed). *Network Analysis in Archaeology: New Approaches to Regional Interaction*. Oxford.
- 2005. *Ruter og ruternisering. Vikingtidens fjernhandel i Nordeuropa*. København.
- 2007. The Small World of the Vikings: Networks in Early Medieval Communication and Exchange. *Norwegian Archaeological Review* 40. Oslo.
- Skaare, K., 1963. Angelsaksiske mynter – i britisk mynthistorie og i norske vikingtidsfunn. *Viking* 26. Oslo.
- 1976. *Coins and Coinage in Viking-Age Norway. The establishment of a national coinage in Norway in the XI century, with a survey of the preceding currency history*. Skre, D. (ed.), 2007. *Kaupang in Skiringssal*. Aarhus.
- (ed), 2008a. *Means of Exchange*. Aarhus.
- 2008b. Post-Substantivistic Towns and Trade AD 600–1000. In Skre 2008a.
- 2011a. The Inhabitants: Origin and trading Connections. In Skre 2011b.
- (ed), 2011b. *Things from the Town. Artefacts and Inhabitants in Viking-Age Kaupang*. Aarhus.
- Solberg, B., 2000. *Jernalderen i Norge: ca. 500 f.Kr.–1030 e.Kr*. Oslo.
- Stalsberg, A., 2008. The Ulfberrht sword blades reevaluated. *Et utradisjonelt skrivested i Jenny-Ritas ånd*. jenny-rita.org/annestalsberg.html
- Stylegar, F-A., 2005. Vikingtid. Østmo, E. & Hedeager, L. (red.). *Norsk arkeologisk leksikon*. Oslo.
- Svanberg, F., 2003a. *Death Rituals in South-East Scandinavia AD 800–1000. Decolonizing the Viking Age* 2. Lund.
- 2003b. *Decolonizing the Viking Age* 1. Lund.
- Svestad, A., 1995. *Oldsakenes orden. Om tilkomsten av arkeologi*. Oslo.
- Thomas, N., 1991. *Entangled objects. Exchange, Material Culture and Colonialism in the Pacific*, Cambridge, MA.
- Trigger, B.G., 1993. *A History of Archaeological Thought*. Cambridge.
- Vedeler, M., 2014. *Silk for the Vikings*. Oxford.
- 2015. Silk finds from Oseberg: production and distribution of high status markers across ethnic boundaries. Hansen, G. et al. (eds). *Everyday Products in the Middle Ages. Crafts, Consumption and the individual in Northern Europe c. AD 800–1600*. Oxford.
- Wamers, E., 1985. *Insularer Metallschmuck in wikingzeitlichen Gräbern Nordeuropas. Untersuchungen zur Skandinavischen Westexpansion*. Neumünster.
- 1991. Pyxides imaginatae. Zur Ikonographie und Funktion karolingischer Silberbecher. *Germania* 69. Mainz.
- 1998. Insular finds in Viking Age Scandinavia and the State Formation of Norway. Clarke, H.B. et al. (eds). *Ireland and Scandinavia in the Early Viking Age*. Dublin.
- 2004. Kristne gjenstander i tidligvikingtidens Danmark. Lund, N. (red.). *Kristendommen i Danmark for 1050*. Roskilde museums forlag.

- 2005. *Die Macht des Silbers: Karolingische Schätze im Norden*. Regensburg.
- 2011. The Duesminde Hoard. Graham-Campbell, J. et al. (eds), *Silver economies, monetisation and society in Scandinavia, AD 800–1100*. Aarhus.
- Weldon, S.L., 2008. Intersectionality. Goertz, G. & Mazur, A. G. (eds). *Politics, gender, and concepts: theory and methodology*. Cambridge.
- Wells, P.S., 2001. *Beyond Celts, Germans and Scythians. Archaeology and identity in Iron Age Europe*. London.